

УДК [336.02:330.341]:005

DOI: <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2020-5-5>

Чинчик А.А.

кандидат економічних наук, доцент,
Київський національний університет будівництва і архітектури

Chynchyk Anatolii

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Kyiv National University of Construction and Architecture

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ

THEORETICAL BASIS OF TAX POLICY RESEARCH

У статті систематизовано теоретичні положення, актуальні для наукового обґрунтування формування податкової політики. Визначено основні етапи становлення податкової системи та розкрито особливості реалізації податкової політики на українських землях на різних етапах їх розвитку. З'ясовано основні моделі (концепції) податкової політики, які країни можуть застосовувати з огляду на практичну ретроспективу: дискреційну і недискреційну; виважених, максимальних, мінімальних і збалансованих податків. Особливу увагу приділено питанню впливу податкової політики на трансформацію національної економіки. Визначено зміст трансформації як системної ознаки, а відносно економіки її запропоновано розглядати як тривалий цілеорієнтований процес переходу з одного етапу ринкових відносин на інший залежно від технологічного укладу й вагомості факторів виробництва. Підкреслено вагомість податкової політики у стимулюванні економічного зростання, зокрема на інноваційних засадах.

Ключові слова: податкова політика, податкова система, податкова культура, теоретичне підґрунтя, трансформація національної економіки.

В статье систематизированы теоретические положения, актуальные для научного обоснования формирования налоговой политики. Определены основные этапы становления налоговой системы и раскрыты особенности реализации налоговой политики на украинских землях на разных этапах развития. Выявлены основные модели (концепции) налоговой политики, которые страны могут применять, учитывая практическую ретроспективу: дискреционную и недискреционную; взвешенных, максимальных, минимальных и сбалансированных налогов. Особое внимание уделено вопросу влияния налоговой политики на трансформацию национальной экономики. Определено содержание трансформации как системосоставляющей, а в отношении экономики ее предложено рассматривать как длительный целенаправленный процесс перехода с одного этапа рыночных отношений на другой в зависимости от технологического уклада и весомости факторов производства. Подчеркнута значимость налоговой политики в стимулировании экономического роста, в частности на инновационных принципах.

Ключевые слова: налоговая политика, налоговая система, налоговая культура, теоретические основы, трансформация национальной экономики.

The article systematizes the theoretical provisions, relevant for the scientific substantiation of tax policy formation (theories of state regulation of the economy and measures of state intervention in market processes, theories of taxes and taxation according to a systematic approach and depending on the model of tax policy, theories of economic development and growth, theory of transformation and modernization of the economy, theory of institutional environment development, theory of behavioral economics, tax culture and responsibility). It is identified the main stages of formation of the tax system in the world with the generalization of indicative features and prevailing scientific trends. It is revealed peculiarities of tax policy implementation on Ukrainian lands at different stages of state formation. It is clarified the main models (concepts) of tax policy that countries can use considering practical retrospect: discretionary and nondiscretionary; balanced, maximum, minimum and balanced data. It is summarized the indicators of such assessment for the state (region), business and population within the framework of planning the use of tax policy on social and economic processes. In particular, for the population such indicators are welfare, poverty, inequality and tax culture, for business – the tax burden, the level of taxation, tax risks, tax (financial) security, tax liability and discipline. Particular attention is paid to the impact of tax policy on the transformation of the national economy. It is determined the content of transformation as a systemic feature, and in relation to the economy it is proposed to consider it as a long purposeful process of transition from one stage of market relations to another depending on the technological structure and importance of factors of production, accompanied by the emergence of new types of economic activity and market segments with the production of new types of goods and services aimed at fulfilling a wider range of needs of the population, business, state. It is emphasized the importance of tax policy in stimulating economic growth, in particular on an innovative principles.

Keywords: tax policy, tax system, tax culture, theoretical basis, national economy transformation.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Податкова політика відображає діяльність профільних органів державної влади, спрямовану на врегулювання податкових відносин із приводу мобілізації та перерозподілу фінансових ресурсів у формі обов'язкових платежів. Розкриття теоретичного підґрунтя в системі знань про податкову політику є важливим елементом її дослідницької методології. Політика може набувати різних етапних характеристик: формування, реалізації, розвитку. Теоретичні положення дають змогу обґрунтувати мету, цілі, завдання, принципи формування політики, досягнення і дотримання яких можливе через застосування відповідних інструментів (інституційних, адміністративних, трансферних, фінансово-мобілізаційних, стимулюючих, процедурних, бюджетних, трансакційних, режимних, інформаційних) на етапі її реалізації з очікуваним удосконаленням на етапі розвитку.

Дане дослідження покликане розвинути методологію дослідження податкової політики. Його актуальність зумовлює потреба у систематизації класичних та сучасних теоретичних підходів стосовно обґрунтування особливостей формування податкової політики на рівні держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. У публікації узагальнено різні напрацювання українських авторів з актуальних питань економічної теорії, державного регулювання економіки, трансформації національної економіки, теорії податків і податкової політики, а саме: І.Г. Благун [1], О.Я. Бойко [4], О.І. Гуцалюк [12], І.В. Горобінської [11], О.В. Коновалової [9], В.К. Орлової [8], А.П. Скориніна [2], В.А. Скрипниченка [13], Г.С. Третяк [1], І.О. Цимбалюк (теорія податків) [9], І.Б. Ясенової (теорія інновацій) [3], Д.І. Савушкіна (теорія трансформації економіки) [14].

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є дослідження теоретичного підґрунтя формування податкової політики в контексті впливу на економічні та соціальні процеси.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Дослідження податкової політики охоплює широкий спектр питань, зокрема: державного регулювання економіки та міри державного втручання в ринкові процеси, у тому числі через установа режиму оподаткування; податків й оподаткування за системним підходом та залежно від моделі (концепції) податкової політики; економічного розвитку й зростання з погляду впливу податків на ринкові процеси, бізнес-середовище та населення; трансформації й модернізації економіки та суспільства як процесних наслідків (індикаторів ефективності) реалізації податкової політики; розвитку інституційного/інституціонального середовища як організаційної форми дії інституціонального механізму формування і реалізації податкової політики; особливостей поведінкової економіки, ролі людини економічної й соціальної у формуванні податкової культури, соціальної відповідальності з переходом в інститут довіри за взаємодії «державна – бізнес – суспільство – людина».

Історичний зріз еволюції поглядів на податкову політику можна узагальнити так [1, с. 293–294]:

1) перші згадки про податки – у роботах мислителів Близького Сходу та в єгипетських манускриптах;

2) податки з казенних промислів, орендної плати, повинностей іноземців на принципах колегіального прагматизму – практика античного світу (давньогрецькі міста-держави, Стародавній Рим);

3) відносна пасивність розвитку податкових систем, розгляд податкових надходжень як засобу покриття надзвичайних витрат – період Середньовіччя;

4) формування теорій меркантилізму і камералізму, де податок і мито є головними засобами впливу держави – період Відродження та Реформації;

5) формування теорій фізіократів із домінуванням поземельного податку, зменшення кількості промислових податків, які скорочують обсяги виробництва, – період раннього капіталізму;

6) формування класичної політичної економії із започаткуванням дослідження принципів становлення податкових систем та режимів оподаткування з диверсифікацією податкових надходжень та обґрунтуванням міри втручання держави в роботу ринку – розвиток капіталізму;

7) розвиток теорії маржиналістів з обґрунтуванням необхідності прогресивного оподаткування, впровадження принципу податкоспроможності на основі справедливого розподілу податкового навантаження на платників податків (рівні горизонтальної і вертикальної справедливості) – період переходу від капіталістичних до ринкових відносин;

8) розгляд податків як інструменту забезпечення суспільного добробуту, що встановлюються на принципах податкового управління (урядового затвердження), як плати державі за суспільні послуги, а також як основного інструменту реагування держави на кризові явища і процеси – розвиток ринкових відносин.

Донині ведуться наукові дискусії з приводу необхідності застосування податків та різних підходів до побудови податкової системи. Учені виділяють види (моделі, концепції) податкової політики: дискреційну (свідома політика уряду, що має на меті регулювання національного доходу, зайнятості та інфляції, може бути стимулююча (експансивна) та стримувальна (рестрикційна)) і недискреційну (призводить до економічної рівноваги за допомогою автоматичних стабілізаторів без застосування спеціальних заходів із боку уряду) [2, с. 12].

Залежно від економічної ситуації податкова політика може набувати форм: виважених податків (стадія піднесення або спаду); максимальних податків (стадія піку піднесення); економічного розвитку (дно спаду) [2, с. 14].

Також податкову політику можна поділяти за типами максимальних податків (фіскальний, фіскально-розподільчий тип), мінімальних податків (регулюючий, фіскально-контролюючий тип) і збалансованих податків (фіскально-регулюючий тип) [3, с. 221].

В Україні практика застосування податків у контексті еволюції теоретичних поглядів має свою специфіку. В історичній ретроспективі можна виділити такі характерні ознаки реалізації податкової політики на українських землях:

1. Невпорядкованість оподаткування, необґрунтований податковий тягар на населення (данини) з поєднанням стягнень у грошовій і натуральній формах, коригування митних платежів із метою стимулювання торговельних операцій, упровадженням церковної десятини – період Русі, Галицько-Волинського королівства, Великого Князівства Литовського (до XVI ст.).

2. Формування цілісної податкової системи, поступова відміна податкових платежів у натуральній формі, необґрунтоване встановлення податкових пільг (особливо для польського духовенства і шляхти на підневільних Польщі землях), упровадження подушного податку (на підневільних Росії землях) – період включення українських земель до Речі Посполитої, згодом Австро-Угорської імперії та Російської імперії (XVII – початок XX ст.).

3. Жорстка податкова політика з визначенням основних видів податків з обігу, з прибутку та подальшим їх розподілом на загальнодержавні і місцеві – період Радянської України (до 1991 р.).

4. Становлення нової податкової політики з надміру частими змінами у податковій системі (1994 р. – базове регламентування системи оподаткування, 1996 р. – зміна управлінської вертикалі, 2005 р. – скасування низки пільг, зокрема галузевих, 2010 р. – прийняття Податкового кодексу України, 2012 р. – утворення Міністерства доходів і зборів України, 2014 р. – активізація фінансової децентралізації та ін.) – період незалежної України (з 1991 р.).

Донині податкова політика України зазнає серйозної критики. Уважаємо, що її пріоритетом має бути стабілізація, а головними напрямками формування – дотримання стабільності та прогнозованості, подолання дефіциту бюджету за врахування інтересів платників податку [4, с. 241].

Теоретичне підґрунтя формування податкової політики серед українських учених теж зазнало значного розвитку. Особливої уваги заслуговує науковий доробок Миколи Бунге, Володимира Навроцького, Івана Франка та інших українських учених. Цінність результатів досліджень згаданих учених полягає в їх практичному значенні. Українська наука в умовах державного поневолення не могла повноцінно розвиватися. Становлення української інтелігенції економістів відбувалося в умовах вимушеного аналізу податкової політики панівних держав із виявленням її суб'єктивності та необґрунтованості.

У теоретичному підґрунті формування податкової політики окрему нішу займає обґрунтування впливу податків на соціальні та економічні процеси. Найбільш відомою в даному плані є крива Лаффера, яка відображає, що за зростання ставки податку від 0 до 100 податкові надходження зростатимуть від 0 до деякого максимального значення (М), а потім знизяться до нуля; податкові надходження падають після деякої точки, тому що більш високі ставки податків стримують економічну активність, а отже, податкова база (національний випуск і дохід) скорочується [5, с. 478–479].

Визначення впливу податків на економіку і бізнес у методичному аспекті здійснюється, як правило, через оцінку податкового навантаження. Його розраховують

як [6; 7] відношення суми податкових надходжень у бюджет до величини сукупних доходів приватного сектору; різницю між загальною сумою податкових надходжень та видатками і трансфертами з бюджету на утримання приватного сектору економіки; частку податкових бюджетних надходжень у ВВП.

Податки і податкова політика мають провідне значення у забезпеченні економічного зростання, а також у регулюванні інвестиційної та інноваційної активності бізнесу. Основою інноваційного розвитку є випереджувальні інвестиції, зокрема фінансові, високий рівень освіти та розвитку науки, фахових знань, досвіду, широка соціальна інформатизація та потужний інтелектуальний потенціал суспільства [8, с. 258–259]. Податкова ситуативна гнучкість (цільові податкові стимули за галузями, організаційними інститутами типу кластерів, інкубаторів, індустріальних парків і т. д.) та стабільність податкової системи сприяють залученню зовнішніх та мобілізації внутрішніх інвестицій як передумови економічного зростання, базованого на інноваціях.

Визначення впливу податків на бізнес здійснюють також у контексті фінансової безпеки підприємств, зокрема податкової безпеки, в основі чого лежить оцінка податкових ризиків і податкового навантаження шляхом використання спеціальних методів та інструментів; основними податковими ризиками при цьому є [9, с. 72] ризики: несплати податків, що призводить до негативних наслідків для платника у вигляді штрафів і пені; податкового контролю, що призводить до виникнення санкцій і втрат унаслідок недотримання платниками податків законодавчих податкових актів; посилення податкового навантаження, диференційований за видами господарської діяльності і податками залежно від податкових ставок, пільг; карного переслідування податкового характеру, що призводить до суттєвих фінансових утрат платника податків або втрати ним свободи за здійснення податкових правопорушень, передбачених законодавством.

Вплив податків на населення досліджується у прив'язці до показників добробуту, нерівності та бідності. Наукові дискусії ведуться щодо узгодження економічної, податкової та соціальної політики так, щоб у перспективі досягти відокремлення економічної ефективності та соціальної справедливості без утрат соціального добробуту [10, с. 224]. Для пошуку паритету в рамках податкової політики застосовують прогресивний підхід до оподаткування залежно від рівня доходів з оцінкою нерівності в їх розподілі. Однією з популярних моделей тут виступає крива Лоренса.

У різних теоретичних положеннях щодо податкової політики актуальним є обґрунтування її впливу на трансформаційні процеси. Трансформація є системною ознакою. Вона розкриває зміну складників системи та характер взаємодії між ними. В економіці поняття трансформації часто розглядають у контексті структурних зрушень. Найбільш поширеними є такі дефініції трансформації: структурна; постіндустріальна (інформаційна, знаннєва); інноваційна, технологічна, цифрова; ціннісна (ментальна, символічна), культурна, поведінкова; фінансова; управлінська та ін.

Трансформацію національної економіки слід розглядати як тривалий цілеорієнтований процес переходу з одного етапу ринкових відносин на інший залежно від технологічного укладу й вагомості факторів виробництва, що супроводжується виникненням нових видів економічної діяльності та ринкових сегментів із продукуванням нових видів товарів і послуг, спрямованих на задоволення ширшого кола потреб населення, бізнесу, держави.

Теоретичне підґрунтя трансформації національної економіки формують теорії перехідної економіки, капіталістичних та економічних трансформацій, циклів, криз і катастроф, патоекономіки (досліджує негативні трансформації, які не здатні відтворюватися на своїй власній основі, схильні до впливу зовнішніх для них законів, обмежені у своєму різноманітті та адаптивних кордонах) [11, с. 51].

Вплив податків і податкової політики на трансформацію національної економіки можна розглядати з погляду:

1) модернізаційних передумов для подальшої трансформації;

2) комплексного впливу на етапний перехід економіки до нового технологічного укладу чи типу ринкових відносин із домінуванням певного фактору виробництва (нині – знання, інформація, людський капітал, у подальшому – ймовірно, штучний інтелект);

3) структурного впливу на економіку, тобто окремі її сфери.

Для національної економіки актуальною є податкова політика як гнучкий ситуативний спосіб регулювання соціально-економічних процесів, що забезпечує трансформаційні зміни, орієнтовані на: сталість розвитку національної економіки – з балансуванням інтересів довкілля, суспільства, держави і бізнесу у використанні природних ресурсів, а також забезпечення економічної стійкості в умовах непередбачуваних і циклічних криз; провідну вагомість малого і середнього бізнесу – з підтримкою даного сегменту економічної діяльності як бюджетоутворюючого ядра та середовища використання інтелектуально-трудоного потенціалу населення; детінізацію системи оплати праці – зі стимулюванням прозорої системи організації праці та належною сплатою податків; фінансове забезпечення розвитку регіонів та громад – із підтримкою міжтериторіального співробітництва та конкуренції; інноваційний розвиток бізнес-середовища – зі стимулюванням інноваційно орієнтованої моделі ведення бізнесу; інноваційний розвиток економіки з переходом на наступний технологічний уклад – зі стимулюванням акумулювання знань і технологій.

У досягненні зазначених напрямів трансформації економіки податковий інструментарій може бути спрямований, зокрема, на стимулювання/обмеження розвитку окремих сфер та видів економічної діяльності – залежно від впливу на довкілля, значення в інноваційних процесах, здатності забезпечити інноваційний прорив економіки, створювати нові, в тому числі інноваційні, робочі місця; стимулювання/обмеження розвитку окремих форм ведення бізнесу та їх об'єднання – залежно від пріоритетних видів економічної діяльності та ресурсного потенціалу; стимулювання/дестимулювання прозорої системи оплати

праці в умовах справедливого оподаткування і перерозподілу мобілізованих податкових стягнень із забезпеченням виконання функцій держави на якісній основі; стимулювання/дестимулювання бюджетної спроможності громад у співвідношенні державних і місцевих податків в умовах справедливого міжрегіонального перерозподілу мобілізованих податкових стягнень та можливостей використання їх частини на місцях; формування податкової культури і відповідальності залежно від антропогенного навантаження внаслідок виробничих процесів.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок. Вплив податкової політики на трансформацію національної економіки повинен мати системний та обґрунтований характер. Оскільки це складне завдання, актуально залучати комплекс інструментів інституціонального механізму формування і реалізації податкової політики, який покликаний забезпечувати неперервний розвиток податкових відносин між бізнесом, громадським і суспільним секторами, з одного боку, та органами державної влади різних рівнів – з іншого, із забезпеченням трансформації неформальних правил господарювання та некомерційної діяльності у високу податкову культуру, а також безперервного (сталого) функціонування системи оподаткування. Належна податкова культура і сталість системи оподаткування дадуть змогу інституціоналізувати регламентовані правила сплати податків, що сприятиме більш ефективному впливу держави на трансформаційні процеси в економіці.

У подальших дослідженнях автора буде більш детально розкрито теоретичні засади формування податкової культури, дисципліни та відповідальності як цільових орієнтирів функціонування інституціонального механізму у сфері реалізації податкової політики.

Бібліографічний список:

1. Благун І.Г., Третяк Г.С. Передумови виникнення і тенденції становлення податкового механізму ринкової економіки. *Ефективність державного управління*. 2014. № 41. С. 292–302.
2. Скоринін А.П. Варіативність і типологізація податкової політики як інструмент регулювання національної економіки. *Держава та регіони. Серія «Економіка та підприємництво»*. 2016. № 2. С. 11–16.
3. Ясенова І.Б. Структурне моделювання податкового регулювання інноваційної діяльності. *Економічні інновації*. 2013. № 52. С. 217–223.
4. Бойко О.Я. Еволюція податкової системи України. *Ефективність державного управління*. 2017. Вип. 2. С. 241–247.
5. Орлова В.К., Негрич І.М. Крива Лаффера: теорія і практика. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2001. № 417. С. 477–480.
6. Цимбалюк І.О., Вишневіська Н.В. Податкове навантаження, як критерій ефективності ведення податкової політики. *Економічний вестник університета*. 2012. № 19–1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/podatkovonavantazhennya-yak-kriteriy-efektivnosti-vedennya-podatkovoyi-politiki> (дата звернення: 21.04.2020).
7. Коновалова О.В., Лохвицька І. Аналіз податкового навантаження та його вплив на стан економіки України. *Економічні науки. Серія «Облік і фінанси»*.

2013. № 10(1). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10%281%29_34 (дата звернення: 11.09.2020).
8. Горобінська І.В., Кривошеєва Т.О. Вплив оподаткування на інвестиції та економічне зростання в Україні. *Управління проєктами, системний аналіз і логістика. Технічна серія*. 2010. № 7. С. 258–261.
 9. Гуцалюк О.І., Левковець Н.П. Вплив податків на фінансову безпеку підприємств. *Управління проєктами, системний аналіз і логістика. Серія «Економічні науки»*. 2015. № 15. Ч. 2. С. 70–76.
 10. Скрипниченко В.А. Перерозподіл доходів та прогресивність податкової системи. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Економіка, аграрний менеджмент, бізнес»*. 2014. № 200 (2). С. 223–227.
 11. Савушкін Д.І. Особливості та закономірності трансформаційної економіки в ринковому середовищі. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2014. № 2. С. 49–54.
 5. Orlova V.K., Nehrych I.M. (2001) Kryva Laffera: teoriia i praktyka [Laffer curve: theory and practice]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika». Menedzhment ta pidpriemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia i problemy rozvytku*, no. 417, pp. 477–480.
 6. Tsybaliuk I.O., Vyshnevskaya N.V. (2012) Podatkove navantazhennia, yak kryterii efektyvnosti vedennia podatkovoï polityky [Tax burden as a criterion for the effectiveness of tax policy]. *Ekonomicheskyi vestnyk unyversyteta. Sbornyk nauchnykh trudov uchelykh y aspirantov*, no. 19-1. Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/podatkove-navantazhennya-yak-kryteriy-efektivnosti-vedennya-podatkovoï-politiki> (accessed 21 April 2020).
 7. Konovalova O.V., Lohvytska I. (2013) Analiz podatkovoï navantazhennia ta yoho vplyv na stan ekonomiky Ukrainy [Analysis of the tax burden and its impact on the state of Ukraine's economy]. *Ekonomichni nauky. Ser. : Oblik i finansy*, no. 10 (1). Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10%281%29_34 (accessed 11 September 2020).
 8. Horobinska I.V., Kryvosheieva T.O. (2010) Vplyv opodatkovannia na investytsii ta ekonomichne zrostannia v Ukraini [The impact of taxation on investment and economic growth in Ukraine]. *Upravlinnia proektamy, systemnyi analiz i lohistyka. Tekhnichna seriia*, no. 7, pp. 258–261.
 9. Hutsaliuk O.I., Levkovets N.P. (2015) Vplyv podatkiv na finansovu bezpeku pidpriemstv [The impact of taxes on the financial security of enterprises.]. *Upravlinnia proektamy, systemnyi analiz i lohistyka. Seriiia «Ekonomichni nauky»*, no. 15, ch. 2, pp. 70–76.
 10. Skrypnychenko V.A. (2014) Pererospodil dokhodiv ta prohresyvniist podatkovoï systemy [Income redistribution and progressive tax system]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Seriiia : Ekonomika, ahrarnyi menedzhment, biznes*, no. 200 (2), pp. 223–227.
 11. Savushkin D.I. (2014) Osoblyvosti ta zakonomirnosti transformatsiinoï ekonomiky v rynkovomu seredovyschi [Features and patterns of transformational economy in a market environment]. *Visnyk Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu*, no. 2, pp. 49–54.
- References:**
1. Blahun I.H., Tretiak H.S. (2014) Peredumovy vynyknennia i tendentsii stanovlennia podatkovoï mekhanizmu rynkovoi ekonomiky [Prerequisites and trends in the formation of the tax mechanism of a market economy]. *Efektivnist derzhavnoho upravlinnia*, vol. 41, pp. 292–302.
 2. Skorynin A.P. (2016) Variatyvnist i typolohizatsiia podatkovoï polityky yak instrument rehuliuвання natsionalnoi ekonomiky [Variability and typology of tax policy as a tool for regulating the national economy]. *Derzhava ta rehiony. Seriiia : Ekonomika ta pidpriemnytstvo*, no. 2, pp. 11–16.
 3. Yasenova I.B. (2013) Strukturne modeliuвання podatkovoï rehuliuвання innovatsiinoï diialnosti [Structural modeling of tax regulation of innovation activity]. *Ekonomichni innovatsii : Zb. nauk. pr. – Odesa: IPREED NAN Ukrainy*. Pp. 217–223.
 4. Boiko O.Ya. (2017) Evoliutsiia podatkovoï systemy Ukrainy [Evolution of the tax system of Ukraine]. *Efektivnist derzhavnoho upravlinnia*, vol. 2, pp. 241–247.